

Simona VINTIL
(Universitatea de Vest din
Timișoara)

Reteatralizarea teatrului românesc în spațiul european contemporan: teatrul independent

Abstract: (The Retheatralisation of the Romanian Theatre in the Contemporary European Environment: the Independent Theatre). The independent theatre has revealed itself to the contemporary artists as an essential requirement for protecting this beautiful inner flame that can be captured only inside the marvelous space of creativeness.

The independent theatre is no longer willing to accept art as deprived from the very depths of truth or from the dramatic present time in order to prevent the artistic fact from its further development.

A vivid theatre means a theatre of courage and of assuming that the world is changing its routes radically. Theatre should unite and facilitate common interests. It should support and contribute to the unchaining of the human being from its own conceitedness.

Theatre, as part of performative arts, is the only guiding light through the tunnel built by the contemporary society on the ground of restraining and watching people's free mind and spirit.

The Romanian theatrical society seems to recover strength and to reject the so-called *museum values* that are pernicious to deprive theatre from truth and vivacity. The independent theatre has the force to destroy a cultural shield built around arts in the name of a nostalgic past.

The independent theatre brings back the spiritual nurture and heals gradually the wounds created by a cultural society which has been long time addicted to a budgetary screen.

Keywords: independent theatre, retheatralisation, unchaining, creativity, free expression

Rezumat: Teatrul independent s-a născut ca o necesitate firească a artiștilor contemporani de a proteja acea ardere internă, frumoasă pe care o întâlnim doar în spațiul miraculos al creativității scenice. În acest fel, teatrul independent este *idiosincrazic* la acel act artistic care nu mai pătrunde adânc sensurile lumii, care nu mai respectă prezentul dramatic sau care nu descifrează dezvoltarea sa ulterioară.

Teatrul viu este acel teatru care are curajul de a-și asuma că lumea este în transformare, că își schimbă adesea radical parcursul. Teatrul trebuie să unească, să dezvolte preocupări și situații comune, să sprijine și să descătușeze ființa umană de capcanele propriului eu. Teatrul, artele spectacolului în general, sunt singura lumină utilă în tunelul pe care societatea contemporană tinde să îl construiască în vederea monitorizării forțate a gândirii și a exprimării libere. Lumea teatrală românească pare să iasă treptat din convalescență și să refuze să se mai ecranizeze în fața unor *valori de muzeu* care riscă să transforme într-un teatru lipsit de viață și de adevăr. Teatrul independent pare să aibă forța necesară de a sparge un scut cultural ce sufoca actul artistic în virtutea unui trecut nostalgic. El repune pe scara valorilor *hrana* spirituală și vindecă treptat rănilile pe care le-a suferit arta dramatică de-a lungul unei existențe dependente de un paravan bugetar.

Cuvinte cheie: teatru independent, reateatralizare, descătușare, ardere, exprimare liberă

MOTTO: "Simț enorm și vază monstrous!" I.L. Caragiale

Cine are nevoie de *independența* teatrului? Ce este -defapt- teatrul independent? Sunt întrebări care și-au găsit răspunsul foarte greu în atmosfera culturală românească de după revoluția din decembrie 1989. Ciudată este lentoarea cu care s-a produs descătușarea teatrului din România, în condițiile în care *privatizarea* era pe buzele tuturor și piața de servicii începuse deja procesul de liberalizare. Se pare, însă, că teatrul de stat nu s-a grăbit să-și deschidă porțile spre libertate decât târziu, mai precis în momentul în care

atmosfera politic postdecembrist i-a azvârlit tentaculele asupra minților, înc euforice, ale populației.

Totu i, în România nu putem vorbi despre un teatru independent care s-a n scut eminamente ca rezultat al unei revoluții culturale, ci mai degrabă ca o necesitate a tinerei generații de a- i g si un loc i un mod de exprimare liber a crezului teatral, departe de instituțiile bugetare. Teatrul românesc instituționalizat a devenit, dup revoluție, un loc c lduț pentru angajații săi, pe de o parte datorită infuziei de capital de la bugetul de stat, care permitea evoluția financiară a celor implicați în crearea de spectacole, pe de altă parte a favorizat, paradoxal, deprofesionalizarea unui num r mare de angajați. Să ne amintim doar de scandalul *provocat* de Andrei Ple u în anul 1990, când în calitate de ministru al Culturii, l-a numit pe Andrei Șerban director al Teatrului Național, punându-l s lupte nu numai cu un sistem bine înr d cinat în trecutul comunist, ci și cu o generație *veche* de actori, refractari la orice schimbare în bine a mi c rii teatrale.

Opțiunea teatrului independent s-a n scut, a adar, mai mult în urma unor astfel de scandaluri mai mult sau mai puțin cunoscute de opinia public româneasc . Cert este c apariția lui se datorează în mare măsură tinerei generații sătule de a mai bate la uși închise și de a a tepta pensionarea unor *mon tri sacri* care se agață cu disperare de postul călduț pe care îl au în teatrele bugetare. Teatrul românesc independent este înc firav, dar fluxul de energie creatoare pe care l-a adus în societatea cultural este de necontestat.

„Pentru cei din teatrul independent, un spectacol nu e doar un spectacol, ci e Totul. În teatrul independent nu exist salariu. Dacă nu arzi, dacă nu-ți pui sufletul în ce faci pe scenă, n-o s mai ai public, deci nu vei lua nici bani, iar spectacolul va muri. Actorii i regizorii sunt nevoiți să «transpire sânge». În teatrul independent nu se poate oricum. În teatrul de stat e mai c lduță chestia: nu trebuie să-ți dai sufletul; spectacolul se va juca toată stagiunea și salariul t u va continua s vin . Desigur, nu vreau s spun c teatrul independent e mai bun ca cel de stat. Nu e deloc a a - dar cu siguranță e altfel! Teatrul de stat are avantajul c e f cut în proporție mare de oameni mai puțin tineri, iar asta înseamnă experiență. Nu poți compara nimic cu experiența (fie ea de scenă, de viață, de creație etc.). Fără experiență, riști s inventezi roata i s te bucuri c ai f cut-o, f r s tii c omenirea a descoperit-o deja. Teatrul de stat poate oferi publicului producții minunate, cu regizori și actori mari, decoruri și costume, a a cum teatrul independent nu- i prea permite s fac ”¹.

Teatrul independent este *idiosincrazic* la acel act artistic care nu mai p trunde adânc sensurile lumii, care nu mai respect prezentul dramatic sau care nu descifreaz dezvoltarea sa ulterioar . El are curajul de a- i asuma adev rul c lumea este în transformare, c î i schimb adesea radical parcursul. Teatrul trebuie s uneasc , s dezv luie preocup ri i situații comune, să sprijine și să descătușeze ființa umană de capcanele propriului eu. Teatrul, artele spectacolului în general, sunt singura lumin c l uzitoare în tunelul pe care societatea contemporan tinde s îl construiasc în vederea monitoriz rii forțate a gândirii și a exprim rii libere.

Teatrul independent î i permite în toate sensurile s devin un teatru social sau politic, pentru c î i trage seva dintr-un protest teatral mo tenit într-o form mai mult sau mai puțin elaborată în anii comunismului. Este o formă de teatru care și-a asumat un rol educațional. Teatrul independent nu fuge de timpul prezent, nici nu se adăpostește sub

¹ Vlad Logigan, într-un interviu acordat revistei 22, în 26.11.2013, vezi <http://www.revista22.ro/cui-i--e-frica-de-teatrul-independent-ii-34285.html#>

mantia protectoare a clasicilor, ci îndrăznește să exploreze noi forme de exprimare cu mijloace care se regăsesc în teatrul lui Grotowski.

Teatrul românesc independent se face *vinovat* de re-născerea mișcării teatrale din România după decembrie 1989. Apariția și dezvoltarea sa ulterioară se datorează unei generații noi de artiști, crescuți într-o societate confuză, cu prini depășiți de schimbările socio-politico-economice, artiști dispuși să reinventeze, re-teatralizeze arta spectacolului. Prima manifestare importantă a fost semnalată odată cu apariția mișcării *dramAcum*² a cărei scop era transformarea actului teatral prin promovarea scriiturii noi. Astfel, temele alese erau inspirate de realitatea imediată, iar mijloacele folosite erau reduse la minimum. În acest context, teatrul independent reunifică textul dramatic și actantul și renunță la mijloacele scenografice folosite în sistemul teatral bugetar.

În teatrul independent totul este minimalist, atât decorul și costumele, cât și jocul actoricesc. Limbajul scenic este și el transformat. Se observă un firesc al vorbirii și al gesturilor care contrastează cu modul de exprimare scenic tradițional prezent în majoritatea școlilor de teatru românești. Textul dramatic este cu preponderență axat pe problemele și preocupările generațiilor postrevoluționare. Teatrul independent vorbește despre aici și acum, despre problemele concrete ale lumii în care trăim. Textul dramaturgic rămâne pilonul principal al spectacolului și dimensiunea socială a acestei formule teatrale, dar nu înlocuiește regizorul în actul creației spectaculare. Regizorul rămâne în continuare creatorul necesar în actul teatral contemporan.

Independentizarea teatrului s-a datorat nu numai dorinței de ancorare în prezentul social al generației teatrale postdecembriste, ci și adoptării unui nou sistem de formare a creatorilor de spectacole, respectiv trecerea la sistemul Bologna, un sistem aproape industrial care a comprimat anii de studiu și a facilitat sporirea numărului de studenți. Aplicarea acestui sistem în universitățile cu profil artistic a produs o discrepanță majoră între cererea și oferta existentă pe piața culturală românească, astfel că instituțiile bugetare s-au trezit în imposibilitatea creării de locuri de muncă pentru numărul mare de absolvenți ai universităților de profil.

Aflat în turneu în Timișoara, în 2008, cu spectacolul *Creatorul de teatru*, Marcel Iureș a fost întrebat de un student al școlii de actorie a Universității de Vest din Timișoara, dacă studenții din provincie ar avea șansa găsirii unui loc în teatrele bucureștene. Răspunsul marelui actor sintetizează criza teatrală în instituțiile de stat: școlile de actorie din București produc în medie 1000 de studenți pe an, dintre care doar un procent foarte mic reușesc să se angajeze în teatre, ceilalți alegând să trăiască din reclamele la radio sau televiziune și să rămână anorați în capitală, în speranța că se va ivi o oportunitate de intrare în vreun teatru bucureștean. Nu e greu de înțeles că piața teatrală din București este saturată și șansele absolvenților școlilor de actorie din celelalte județe ale țării să obțină un angajament în capitală sunt egale cu zero...

Revenind la teatrul independent, putem afirma cu convingere că sistemul Bologna a facilitat și o revigorare a fenomenului teatral românesc, prin apariția unor grupuri de artiști dornici să se exprime și să pună în practică ceea ce au acumulat în anii de studiu.

² Platforma *dramAcum* a fost înființată în anul 2000 de Nicolae Mandea, Andreea Vălean, Gianina Cărbunariu, Radu Apostol și Alexandru Berceanu cu scopul de a genera și promova dramaturgia românească nouă. În 2010 organizația a căpătat personalitate juridică, iar echipei i s-a alăturat Ana Mărgineanu, Maria Manolescu și Peca Ștefan. *dramAcum* derulează proiecte care au la bază colaborările între artiști în jurul construirii de text dramaturgic utilizat ca instrument de acțiune socială.

Grupuri de teatru, teatre sau proiecte teatrale independente, precum Teatrul Act, tangaProject, Unteatru, Luni de la Green Hours, GodotCafe-Teatru, Compania Daya, Teatrul de pe Lipscani, Teatrul Mignon, Teatrul de Art, Teatrul de Sufragerie, Teatrul Plai (București), Compania teatrală Bis, Teatrul Vostru (Sibiu), Teatrul Fix (Iași), Compania Teatrulescu (Craiova), Teatrul Au leu, Electric Theatre, Teatrul Țache (Timișoara), Reactor de creație și experiment (Cluj-Napoca), Bruscu Teatru (Botoșani) au dat un suflu nou mișcării teatrale din România, transformând-o dintr-o muribundă ecranată în fața unor *valori de muzeu*, într-o amazoană care a spart scutul cultural ce sufoca actul artistic în virtutea unei tradiții și a unui trecut nostalgic.

Teatrul independent repune pe scara valorilor *hrana* spirituală și vindecă treptat rănile pe care le-a suferit arta dramatică de-a lungul unei existențe dependente de un paravan bugetar. Festivalurile dedicate teatrului independent, cum sunt *25 de ore de teatru nonstop* și *Sibiu International Fringe Festival* de la Sibiu, *Under cloud* și *Festivalul Național de teatru independent* de la București, dau ansa afirmării mișcării teatrale independente din România și deschid, în același timp, porțile spre integrarea în fenomenul teatral internațional.

Teatrul românesc avea nevoie de o altă formă de exprimare, de un alt tip de actori, de alte spații de exprimare scenică, de o altă dinamică. Teatrul independent a apărut la timp ca o ofertă la cererea acută de schimbare în fenomenul artistic contemporan, ca o lumină și un uzitoare în tunelul pe care societatea contemporană tindea să îl construiască în vederea monitorizării forțate a gândirii și a exprimării libere.

TEATRUL AU LEU CA MANIFEST AL RETEATRALIZĂRII TEATRULUI ROMÂNESC

Foto: Au leu Teatru

„Printr-un geam mic, deschis se aud păsările. Multe. Una dintre ele dă tonul. Cătrilul ei s-ar translata printr-o stare generală de bine sau nu, nu pot ști. Mie, cel puțin, îmi tihnește. În urmă cu mulți ani, 10 peste câteva zile, noi cei de atunci, probabil că ne pregăteam de repetiții. Eram în curtea unei case de pe Hădeu nr.5, domiciliul familiei Bodiciu, care ne-a pus la dispoziție curtea amintită, garajul și încă câteva spații pentru a deschide o poveste care se numea atunci Au leu - Teatru de Garaj și Curte. Scena din prima noastră curte avea o deschidere de 5 metri și o adâncime de 4 metri. Se potrivea exact între cele două corpuri de casă și nucul care o mărgineau. Cei 200 de butuci, vopsiți cu roșu ca să imite fotoliile comode de catifea, au încăput la fix, iar cortina roșie recuperată din ruinele unui adevărat mânt cultural din

ora parc era croit pe oglinda micii noastre scene. La fel i stâlpii de cortin i luminile f cute dintr-un vechi r zboi de țesut. Mănușile se potrivesc deseori incomod, nu sunt la fix, față de toate aceste elemente de scen . Închidea frumos lucrarea un mic gong de 12, primit cadou din partea unei prietene, care l-a oferit spunând: " ... pentru atunci când îți vei face un teatru cu ia ai t i." Ast zi tie c l-am f cut i nu regret ”³.

A a a început povestea unui grup de tineri împ timiți de teatru care au avut curajul să se arunce în *golul* unui sistem deja obosit de atâta *stat* pe banii *statului* cu urechea ciulit doar la *mon trii sacri* c rora le e fric s cedeze locul celor mai cu ca la gur dar cu pasiunea înc în b ț. Cei de la Auăleu au descifrat repejor mersul lucrurilor în teatrul românesc instituționalizat și și-au creat din ingrediente minime o rețetă de succes. Mai mult, au îndr znit s aspire la un spațiu propriu de manifestare, pornind de la un garaj și o curte, ajungând de puțină vreme la o vilă cu grădină în care se adună zilnic tineri și adulți, bătrâni și copii, cupluri, familii pentru a servi un act de cultur realizat dup reguli atipice sau pentru a socializa i a se relaxa într-o locație cu iz de *acas* .

„Au leu Teatru“ a citit regulile, apoi a aruncat cartea pe fereastr i a scris alt regulament. Mai bine de o duzin de arti ti, unii, membri permanen i ai trupei, al ii, colaboratori, î i fac propriul program, î i scriu piesele, î i creeaz decorurile i costumele i, cel mai important, se autofinan eaz ”⁴.

Ovidiu Mih i , Christine Cizma , Ioan Codrea, Marian Pîrvulescu, Victor Drago , Armand Iftode i Andreea Wolfer sunt membri fideli ai trupei Au leu. Lor li s-au al turat Andrei Racol a, Costin Bleotu, Cari Tibor, Tünde Baczo, Andreea Grigora , Lukacs Norbert, Vlad Bividiu i Mihai Surdea. În teatrul lor nu exist ma ini ti sau garderobiere, lumini ti sau suneti ti, nici m car șef de producție sau femeie de serviciu, deoarece actorii trupei sunt toate acestea la un loc. Pentru un necunosc tor în ale teatrului independent sun puțin hazardat, însă echipa Auăleu i-a instituit propria *organigram* i propriul *regulament de ordine interioar* , chiar au asimilat tot ceea ce fac ca un home în care creeaz , scriu, produc spectacole, performeaz i se pare c au dat lovitura. În 10 ani de funcționare, Teatrul Auăleu a devenit cunoscută pe piața *freelancer*-ilor ca o comunitate profesionist cu un grad înalt de performanță.

Spectacolele produse de Au leu i publicul fidel acestora stau m rturie c Au leu i-a creat un portofoliu binemeritat în peisajul teatral românesc non-instituționalizat.

„Un spectacol f r decor, muzic , efecte, costume, fum, figura ie dar la care în schimb se râde. Postura în care sunt pu i arti tii, atunci când trebuie s î i descrie operele, este ca aceea în care mamele spun despre copiii lor c sunt cei mai frumo i din lume. Ar fi ilar s ne l ud m singuri spectacolele. Nu, [...]”⁵.

Aceast descriere este doar un exemplu al stilului creator inconfundabil pe care l-au impus pe piața teatral independent . Ovidiu Mih iță, directorul Teatrului Auăleu nu agreeaz termenul de teatru independent i refuz s se raporteze la produsul s u ca f când parte din categoria teatrelor independente. Este cumva de înțeles că o ierarhizare a actului artistic este improprie în contextul în care artele, fie ele teatru, muzic , pictur , design etc., transmit pân la urm acela i mesaj i urm resc esteticul în egal m sur . A le separa i categorisi într-un fel de građație școlastică este de prisos.

³ *Manifestul Teatrului Au leu* (2015).

⁴ Vali Silaghi în *FOTO Au leu, teatru! Arta din afara sistemului*, <http://www.adev.rul.ro>, ediția online din 3 ianuarie 2014.

⁵ Despre spectacolul *Huooooo!!!* pe site-ul propriu <http://aualeu.ro/blog/>

„Dacă noi suntem independenți, teatrele «oficiale» ar trebui să fie desemnate ca fiind «dependente». Nu cred că trebuie să ne definească statutul financiar și a vrea să scriem pe cât posibil de titulatura asta de «independent». Ar trebui să fie teatru și atât, nu contează ce are în spate, cine-l finanțează sau cine nu-l finanțează. Noi ne autofinanțăm, nu avem nimic în spate, niciun suport din partea statului, și am ajuns să nu mai avem sigle pe afiș, ceea ce e mai rar. Sigur, siglele pe afiș nu sunt neapărat un lucru rău și să face-o, dar în anumite condiții”, explic Mihăiță⁶.

Au leu este un teatru care respinge tot ceea ce este legat de un sistem, aproape că formula sa teatrală poate fi numită antisistem. Membrii echipei s-au străduit în toți acești ani de la înființare să creeze o punte de comunicare cu toate categoriile sociale ale comunității, să se adreseze mai puțin elitei, cu alte cuvinte am putea descrie Au leu ca fiind un teatru popular. Popularitatea sa se manifestă nu numai prin diversitatea spectatorilor, ci și prin felul în care au reușit să creeze un nume în sfera teatrală non-bugetară și să câștige un public fidel care s-a reacționat pozitiv la actul artistic oferit de membrii echipei.

Nu se știe dacă printre obiectivele pe care le-au avut la început se numără și educarea tinerei generații și atragerea ei spre teatru. Cert este că Teatrul Au leu și Scârț Loc Lejer au devenit *celebre* în rândurile elevilor sau studenților care le trec pragul benevol, avide de un act teatral altfel sau de socializare altfel.

La Au leu nonconformismul este la el acasă, iar actorii și se feresc strănic de a nu cădea în mrejele compromisului. Disciplina și munca sunt ingredientele de bază ale trupei. Au leu se dorește un teatru incomod, contrar titulaturii *loc lejer*, un teatru care să se sprijine pe propriile forțe, să nu depindă financiar de nicio instituție și să aibă libertatea de a-și exprima crezul artistic. La 10 ani de la înființarea sa putem spune că timișorenilor li s-a făcut un cadou neprețuit din partea unor tineri dornici să trăiască pentru teatru și în teatru.

Ce urmează ?

„Am și avem multe planuri în privința a ceea ce urmează să montăm, să îmbunătățim, să schimbăm și a mai departe, însă cea mai mare întrebare în momentul de față este sigur și un loc un pic mai mare pentru teatrul nostru. La noi, sășile au câte 23, respectiv 43 de locuri pentru spectatori, iar în momentul de față nu lipim nici măcar un afiș pentru că ar rămâne oamenii pe afară. Am ajuns în situația paradoxală de a ne feri să facem prea multă publicitate. În sistemul de rezervări a biletelor în care funcționăm este tot timpul plin, cu mici excepții inexplicabile. E doar o chestiune de timp treaba cu sala. Avem totul pregătit pentru ea, scaune, instalațiile de sunet, răbdare, gradene, lumini, încălzire, gong, nervi... a.m.d...”⁷.

Bibliografie:

- Despre spectacolul *Huooooo!!!* pe site-ul propriu <http://aualeu.ro/blog/>
FOTO Au leu, teatru! Arta din afara sistemului, <http://www.adev.ro/rul.ro>, ediția online din 3 ianuarie 2014.
 Logigan, Vlad. 2013. Interviu acordat „Revistei 22”, în 26.11.2013, vezi <http://www.revista22.ro/cui-i-e-frica-de-teatrul-independent-ii-34285.html#>
Manifestul Teatrului Au leu (2015)
 Mihăiță, Ovidiu. 2014. Interviu, <http://artactmagazine.ro/interviu-cu-actorul-ovidiu-mihaita-aualeu-teatru/>
 Silaghi, Vali. 2014, în: *FOTO Au leu, teatru! Arta din afara sistemului*, <http://www.adev.ro/rul.ro>, ediția online din 3 ianuarie 2014.

⁶ *FOTO Au leu, teatru! Arta din afara sistemului*, <http://www.adev.ro/rul.ro>, ediția online din 3 ianuarie 2014

⁷ Ovidiu Mihăiță, interviu, <http://artactmagazine.ro/interviu-cu-actorul-ovidiu-mihaita-aualeu-teatru/>